

Hasonlóképpen foglalkozunk a fényképek és a különböző tárgyi emlékek gyűjtésével, amelyek egy későbbi Zuglói Helytörténeti Múzeum alapját jelenthetik. Igyekezni kell, mert ezek az emlékek csak a régi zuglói családi házakban találhatóak, amelyeket előbb-utóbb lebontanak. Így pl. a kerületünkhöz tartozó Rákosfalva ma már úgyszólván teljesen elfűnt a föld színéről, és egykori területén 10—14 emeletes házak emelkednek. (Emlékét ma már csak a gödöllői HÉV „Rákosfalva” megállója őrzi.) Az adatgyűjtésbe igyekszünk bevonni az iskolákat, az úttörőket és a KISZ-tagokat.

Zugló fővárosunk rendkívül dinamikusan fejlődő kerülete, részletes feldolgozása hivatásos történészek részéről nem készült el, ezért bizottságunk két tagja Zuglói séták címen társadalmi munkában összehozta a kerület helytörténeti-honismereti kalauzát. Ez a 100 oldalas kiadvány a tanács művelődési osztálya támogatásával készült el és díjtalanul osztottuk ki a kerület pedagógusai és társadalmi szervei között. A munka meglehetősen sok helyszíni bejárást igényelt: mintegy 200 km utat kellett gyalogosan megtenni, hogy a legújabb létesítményeket megismerhessük.

A honismeret népszerűsítésére vetélkedőket is rendezünk az iskolában, s ezek győzteseit könyvjutalomban részesítjük. Különösen eredményes volt az a nagyszabású vetélkedő, amely őrsi keretekben zajlott le, és összekötöttük egyes létesítmények helyszíni felkeresésével. Ezt a kerületi tanács sportszövetségének ifjúsági bizottságával karöltve rendeztük meg.

Arra törekszünk, hogy kiépítsük kapcsolatainkat a zuglói szervezetekkel és a tanáccsal. A nagyjából havonként tartott összejöveteleinkre meghívjuk a különböző szervezet megbízottait, hogy megismerjük igényeiket és támogassuk őket helytörténeti vonatkozásban. Így többek közt iskolákat segítettünk történetük megírásában, vagy a zuglói iskolák honismereti szakkörvezető tanárai részére két ízben autóbussos Zugló-ismertető utazást ilyen módszerrel bonyolítottunk le.

Több javaslatot nyújtottunk be a kerületi tanácshoz. Ezek közé tartozik a személyekről elnevezett utcák névadóinak táblája, a Rákosmezei Emlékpark létrehozása, a Városliget rendezési terve, továbbá az a célunk, hogy Zugló fejlesztési tervével kapcsolatban időben tájékozódjunk a lebontandó, vagy az újonnan létesítendő építményekről. Ilyen módszerrel haladunk tovább a megkezdett úton.

Szabó Bendegúz

Helytörténeti gyűjtés a főváros XII. kerületében

Immár három éve is elmúlt, hogy a kerületi Hazafias Népfront Helytörténeti Bizottsága megindította az írásos és tárgyi emlékek gyűjtését. Azóta nincsen olyan hét, hogy gyűjteményünk valamivel ne gyarapodna. Egyre több írásos anyag, korjellemző dokumentum, kisebb tárgyi emlék kerül — az átvétel elismerése mellett — tulajdonunkba, a helytörténeti gyűjteménybe.

Római kori tégladarab a Városmajor környékéről, melyről megállapítottuk, hogy Aquincumból kerülhetett a Hegyvidékre, hiszen megfejtett szövege: COH(ors) VII. BR(eucorum) ANT(oniniána) a valamikor ott állomásozó és építkező légio nevére utal. A Városmajor utca 54. sz. ház kertjében különben még ma is található római kori szöveges kőtábla, feltehetően sírfedőlap, egy fának támasztva.

Egyre több középkor végi ágyugolyóról kapunk híradást. Gyűjteményünkbe került két 15 és 20 kg-os tömör vasgolyó.

Megmentettük a Diana úti híres Óra-villa egyik kidobott és összetört emléktábláját, a híres óra mázsás szerkezetét és kidobált alkatrészeit. A villa elárvult kertjéből azonban eltűnt az Aphrodite szobor. A vandál pusztításnak most már szerencsére vége szakadt, a patinás épület megmentődik, mert a Diplomáciai Testületet Ellátó Igazgatóság helyreállítja. Az 1849-es dicsőséges budavári ostromot, Petőfi és Klapka kibékülését hirdető emléktábla a megújult ház falán továbbra is megmarad.

Köszönjük az Útkarbantartó Vállalat dolgozóinak, hogy eljuttatják hozzánk a régi utcanév-táblákat. Különösen azok a táblák érdekesek, melyek még az 1930. előtti állapotot tükrözik: Istenhegy I. kerület, Alma-utca, I. ker. Nyárfa utca; Virányos I. kerület, Szarvas-út, stb. Szeretnénk, ha ez a kapcsolat továbbra is megmaradna és

kibővülne más emlékek gyűjtésével is (lakás-, konyha-, kerti berendezések, szerszámok, falióra stb.). Hasznos, hogy a postás dolgozok is bekapcsolódnak e nemes munkába. Viszonzáskeni helytörténeti előadásokat tartunk részükre.

A magántulajdonban levő házakon található elavult táblák esetleges levételében, átadásában a tulajdonos az illetékes, a köztulajdonban levő épületeknél természetesen az Ingatlankezelő Vállalat. A Csörsz u. 13. sz. ház falán például a következő szövegű tábla található: „NOVODOMUS KFT. Újjáépítette a romokból 1946.” A házra azonban azóta már emeletet húztak. A tábla mar műzeumba való, hogy őrizze az újjáépítés helyi, kerületi emlékét, megmenekülve egy esetleges tatarozásnál a törmeléksortól. Hasonlóképpen műzeális emlék ma már az Alkotás út 19. sz. házon látható régi ipartestületi tagságot és védelmet igazoló tábla is.

Gyűjteményünkbe került *Kiss József* igazgató segítségével a Zugligeti u. iskola könyvtárának régi emléktáblája. Feltehetően ez volt kerületünk legrégebbi társadalmi alapítású ifjúsági könyvtára (1905).

Kalmár László tanácsstag juttatta el hozzánk *Széles Sándor* műkedvelő festő régi üveglemezes fotóit, melyek az 1910-es években készültek Budapestről és a Hegyvidékről. *Böle József* társadalmi munkában, féltő szeretettel dolgozta fel e negatívokat. Az egyik képen például az épülő Parlament látható és mellette a hengermalom kámenye is, a másikon a régi Erzsébet-híd pillérének alapozása található. A 200 képből álló gyűjtemény megmentése sok örömet és sok gondot is okoz.

Dr. Massány Tibor újabb ajándékai igazi helytörténeti ritkaságot jelentenek: a Hollós Mátyás Társaság (budai irodalmi és művelődési egyesület) cégjelzéses borítékja, a svábhegyi 1928-as autóverseny rendezői karszalagja és az 1930-as évek budapesti statisztikai évkönyvei.

A helytörténeti gyűjtemény gyarapításában kiemelkedő szerepe van a Tánicsics Mihály Gimnázium esti és nappali tagozata tanulóinak. Ez évben mintegy 700 levél, nagy mennyiségű úttörő- és KISZ-irat, kiadvány, emléklap és tárgy, budapesti és hegyvidéki levelezőlap, régi iskolai taneszköz került segítségükkel birtokunkba.

Különleges értéket jelentenek azok az ajándékok, melyek egy-egy társadalmi munkakör (házmegbízott, tömbmegbízott, tanácsstag stb.) régebbi iratanyagát tartalmazzák. Ilyenek *Pozner Istvánné* házmegbízott iratai (1945–1949). A mintegy ötszáz irat híven visszatükrözi az új élet indulásának nehézségeit, de mutatja a fejlődés, a kibontakozás eredményeit is. Az egykori házmegbízott megőrizte az utókornak az első röplapokat, felhívásokat, igazolóbizottsági anyagokat, a gyűjtések iratait, a Nemzeti Segély, a közmunka, a felmentés, a tífuszoltás, az árvízkárosultak (1948) megsegítésének sárguló lapjait. Az ilyen ajándékokat — az ajándékozó nevéen — külön-gyűjteményként kezeljük és együtt tartjuk.

Az iratok sok mindent megőriznek az utókornak. Ma már ki hinné el — dokumentum nélkül — az alábbi esetet. *Domonkos Jenőné* tanítónő kérvényezi 1945-ben, hogy a Közellátási Kormánybiztos engedélyezze a *Kiss Manyi* színésznőtől kapott kecskének a nevére való átírását, mert a svábhegyi szabadlevegős iskolában (Diana u. 4. sz.) „a kecske tejéből naponta több arra rászoruló gyerek” részesedik.

Gazdagodó gyűjteményünkben megtalálhatók az emlékezetes tv-vetélkedő iratai, az ahhoz fűződő viták anyagai, a Hegyvidék c. lap első számának megjelenését kísérő levelek, a kerületi rendezvények plakátjai, meghívói, a kerületről készült ki nem adott kéziratok stb. Így válnak bizonyos anyagok az idő múlásával helytörténeti emlékké, melyek megőrzéséről, feldolgozásáról a helytörténeti gyűjtemény keretében gondoskodnunk kell.

Be kell vallanunk azonban azt is, hogy sok még az olyan probléma, melyek megoldásával nem boldogulunk. Ime néhány ezek közül: hová lettek a Városmajor utcai Barabás-ház kerti szobrai és a szökőkút? A ház épületén és melléképületén levő mozaikok honnan származnak? Mit jelent az egyik aláírása: „Rakó”? — Tudjuk, hogy a francia polgári forradalom jakobinus vezérének, Robespierrenek menyasszonya a forradalmár kivégzése után, mint színésznő Budán élt és a Kútvölgyi úti kórház mögötti temetőben temették el. Nem tudjuk, hogy hol van a síremléke most. — Tudjuk, hogy *Veres Péter* író 1944 decemberében a munkatáborból való szökése után az Alma utca és a Hátarör út sarkán levő házban, *Pálóczi-Horváth Lajos* újságírónál rejtőzködött a nyilasok elől. Szeretnénk erről többet tudni. — Tudjuk, hogy *Vorosilov* marsall 1945–1947-ben kerületünkben a Stromfeld Aurél úton, a mai Bajor Gizi Múzeum épületében lakott, mint a Szövetséges Ellenőrző Bizottság vezetője. Kérjük azokat, akik találkoztak vele, írják meg emlékeiket. — Igen kevés információnk van *Kálló* esperesről, a haladó antifasiszta papról. Keressük rokonait, ismerőseit.

E néhány, vilfanásnyi példa és probléma is igazolja, hogy jó úton járunk, de még az út elején vagyunk. Ezért is kérjük újra és újra a lakosság, az intézmények, vállalatok önzetlen támogatását. Biztosak vagyunk benne, hogy rövid időn belül együtt lesz annyi anyagunk, hogy kiállításai lépjünk kerületünk közönsége, iskoláink tanulói elé.

Győri Gáspár

„Úttörő” kezdeményezések Somogyban

Jól tudjuk, hogy a mozgalmakat általában — s a honismereti mozgalmat kiváltva — a jó hagyományok ápolása, s a bevált új kezdeményezések jelentkezése és elterjedése tartja életben, viszi tovább. Szerencsére — ahogy az alábbiakból is kiderül — mozgalmunk nem szűkölködik sem a megőrzés, sem az újítás képességében.

Már régebben híre járt, hogy *Somogy általános iskolás honismereti szakkörei újszerű módját alakították ki a néprajzi gyűjtés, feldolgozás és bemutatás összekapcsolásának*. Kezdeményezésük amellet, hogy vonzó cselekvési, önkifejezési lehetőséget kínál a legfiatalabb szakköri tagoknak, igen alkalmasnak bizonyult arra is, hogy népszerűsítse, még vonzóbbá tegye a honismereti tevékenységet a mozgalmunkba még be nem kapcsolódott tizenévesek körében. Egy meghívás révén most alkalmunk nyílt arra, hogy közvetlenül és közelebbről is megismerhessük a somogyi szakkörök e kétszeresen is úttörő tevékenységét, s hogy a Honismeret útján távolabbi vidékeken is jó híret kelthessük. Kedvező benyomásaink, maradandó élményünk minél teljesebb továbbadása céljából hadd kezdjük beszámolóinkat a helyszíni közvetítés hangnemében.

A kaposvári Kilián György Ifjúsági és Úttörő Művelődési Központ előadótermében április 22-én, 10 órakor már csaknem telt ház van. Ahogy az intézmény nevéhez illik, fiatalok vannak jelen vagy 250-en. A még érkező csoportok mozgásán, öltözetén, az érdeklődő várakozásról árulkodó arcokon látszik, hogy nemcsak közönségnek, hanem egyúttal szereplőknek is érzik magukat. Joggal, hiszen a Somogy megyei honismereti szakkörök bemutatásával, pályázati eredményhirdetéssel egybekötött találkozó-jára sereglettek ide.

Nem véletlen, hogy éppen a néphagyományban igen gazdag „Somogyország”-ban fordult a figyelem a népeletnek, népművészetnek sokszínű játékos-dramatikus elemeire, amelyek érthetően közel állnak a mai tizenévesek érdeklődéséhez, hajlamaihoz is, s amelynek gazdagságáról meggyőző képet adnak Somogy, Göcsej és Hetés nagynevű kutatójának *Gönczi Ferenc* kaposvári múzeumigazgatónak (1851—1948) kincset érő gyűjteményes munkái.¹ Egyes nagy múltú szakkörök (mint amilyen az ügybuzgó és áldozatkész vezetővel immár másfél évtizede működő lábodi) felfedezték, hogy Gönczi Ferenc kutatási eredményei milyen jó alapot és kedvet adnak ennek, a szakköri tagok életkori sajátosságainak megfelelő témakörnek további bővüléséhez. A rádió bölcsődalok, mondókák, kiolvasók stb. gyűjtésére néhány éve meghirdetett gyermekfolklor-pályázatán elért sikerek, s nem utolsósorban a csillebérci Úttörővárosban megrendezett nagyszabású országos Jubileumi Népművészeti Szaktábor² megadta a lendületet ahhoz, hogy a mesztegnőiek és felsőmocsoládiak nagy sikerű kezdeményezése más megyei szakkörökben is hódítson.

Játékpályázat

Ebbe a gondolatkörbe illeszkedik bele az a pályázat is, melyet tavaly decemberben hirdet meg a Kilián Művelődési Központ, összefogva az Úttörők Szövetsége és a Hazafias Népfreont megyei elnökségével, illetőleg bizottságával, valamint a megyei művelődési központtal — és nem utolsósorban a Somogy megyei Múzeumok Igazgatóságával. A pályázat célja az volt, hogy a megyei honismereti szakkörök kutassák

¹ Gönczi Ferenc: A somogyi gyermek. Kaposvár, 1937. — Uő.: Somogyi gyermekjátékok. Kaposvár, 1949.

² Vö.: Úttörő népművészek tábora Csillebércen. Honismeret, 1976. 5. sz.